

شیوه استناد به این مقاله: سلیمیان ریزی، ملیحه؛ لرکی، پریسا؛ بیگلرلو، اعظم. (۱۳۹۶) بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر خواندن فرزندان. فصلنامه پژوهش‌های خواندن، ۱(۱)، ۲۳-۱۱.

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر خواندن فرزندان

The effect of family's social capital on children's reading

Maliheh SaliminRizi, Parisa Laraki, and
Azam Beiglou

ملیحه سلیمیان ریزی^۱، پریسا لرکی^۲، و اعظم
بیگلرلو^۳

Abstract

Background: Family's social capital to keep pace with economic, human and natural capital, plays a very important role in the growth and development of societies. Since social capital by providing the necessary resources, makes possible the specific action, it can be considered in the formation of specific behavior. In this way, family's social capital can be considered as infrastructure in order to create children's habits.

Purpose: The main objective of this study was to investigate the effect of family's social capital on children's reading habits.

Method: participants of this descriptive survey were parents of students at non-profit secondary schools in Fouladshahr (Esfahan). The data were collected by researcher – made questionnaire (sample size was ۳۰۰. finally ۲۷۴ questionnaires were returned).

Findings: Data analysis showed a significant relationship between reading achievement of children with some aspects of family social capital. Internal social capital (structural and

چکیده

زمینه: سرمایه اجتماعی خانواده عاملی در جهت رشد و پیشرفت اجتماعی و ارتقای سرمایه انسانی فرزندان است. علاوه بر این، خانواده به عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی نقش مهمی در نهادینه کردن امر خواندن در فرزندان ایفا می‌کند. با وجود اهمیت سرمایه اجتماعی خانواده در ترغیب و ترویج امر خواندن در فرزندان، تاکنون پژوهشی در این راستا انجام نگرفته است.

هدف: سرمایه اجتماعی خانواده را می‌توان زیرساختی در جهت ایجاد عادات کودکان به شمار آورد. هدف اساسی این پژوهش، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و عادات خواندن فرزندان است.

روش: روش پژوهش حاضر توصیفی و پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل والدین دانش‌آموزان مدارس غیر انتفاعی متوسطه اول شهر فولادشهر (استان اصفهان) است. بر اساس جدول مورگان نمونه ۳۰۰ نفری به روش نمونه‌گیری تصادفی تعیین شد که

^۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، (نویسنده مسئول)، salimian23@gmail.com

^۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، larkiparisa@ymail.com

^۳. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، beiglooazam@gmail.com

cognitive) showed significant relationship with teenagers reading habits. But external social capital (only Structural) Showed significant relationship with reading habits.

Originality/value: The relationship of reading and family's social capital was not found in literature. This study may light shed on social capital as a factor which can effect reading in students.

Keywords: reading, family's social capital, Fouladshahr city.

در نهایت ۲۷۴ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد.

یافته‌ها: بین ابعاد درونی سرمایه اجتماعی خانواده (ساختاری و شناختی) با میزان خواندن نوجوانان رابطه معنادار وجود داشت، اما از ابعاد بیرونی سرمایه اجتماعی خانواده تنها بعد ساختاری متغیر خواندن رابطه معنادار بود.

اصالت/ارزش: رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و خواندن در متون یافت نشد. این پژوهش ممکن است آغازی باشد برای توجه به تأثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر خواندن دانش‌آموزان.

کلیدواژه‌ها: خواندن، سرمایه اجتماعی خانواده، فولادشهر.

مقدمه

امروزه سرمایه اجتماعی همپای سرمایه‌های اقتصادی، انسانی و طبیعی نقش مهمی در رشد و پیشرفت جوامع ایفا می‌کند. پژوهش‌ها حاکی از آن است که در جوامع با سطح بالای سرمایه اجتماعی، برخی از نابسامانی‌ها و آسیب‌های اجتماعی کاهش چشمگیر داشته و در عین حال پیشرفت و توسعه جامعه رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. سرمایه اجتماعی را می‌توان حاکم بر کلیه ارتباطات دانست، طوری که بر کنش‌ها و واکنش‌های افراد جامعه تأثیرگذار است. بر این اساس، پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه را که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود، سرمایه اجتماعی تعریف کرده‌اند (معمارزاده و همکاران، ۱۳۸۸)؛ به عبارت دیگر، هنگامی که سخن از ارتباطات انسانی به میان می‌آید، به تبع آن سرمایه اجتماعی نیز مطرح خواهد شد و از آنجایی که اولین روابط انسانی در خانواده شکل می‌گیرد، نقش خانواده در شکل‌گیری رفتار فرزندان، اصلی پذیرفته‌شده و غیرقابل انکار است. کودک در خانواده ضمن جامعه‌پذیر شدن، رفتارها و عادات خاصی را اتخاذ نموده و در خود نهادینه می‌سازد. به همین دلیل خانواده به عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی همواره مورد توجه صاحب‌نظران بوده است، طوری که

خانواده را به عنوان منبع اصلی تجمع و انتقال سرمایه اجتماعی دانسته‌اند (بورديو^۱، ۱۹۹۳: نقل در روحانی، ۱۳۹۰).

رابطه متقابل نوجوانان و والدین، میزان علاقه و صمیمیت بین نوجوانان و والدین و کیفیت رابطه بین آن‌ها به عنوان شاخص‌های سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. از آنجا که سرمایه اجتماعی با فراهم کردن منابع لازم، وقوع کنشی مشخص را امکان‌پذیر می‌سازد (کلمن^۲، ۱۳۷۷)، می‌توان در شکل‌گیری رفتاری خاص آن را مد نظر قرار داد. به این ترتیب، سرمایه اجتماعی خانواده را می‌توان زیرساختی در جهت ایجاد عادات کودکان به شمار آورد. از آنجا که خواندن را یکی از عادات و رفتارهای متأثر از فضا و فرهنگ حاکم بر خانواده برشمرده‌اند، می‌توان گفت خانواده در شکل‌دهی رفتار خواندن فرزندان، نقشی اساسی ایفا می‌نماید. هم راستا با تلاش‌های بسیاری که در جهت نهادینه‌سازی رفتار و عادات خواندن در خانواده شکل گرفته است، توجه به سرمایه اجتماعی خانواده و نقش آن بر عادات خواندن فرزندان قابل تأمل است. ساختار خانواده در بازتولید نیروی انسانی، تامین نیازهای عاطفی و سلامت روانی، ارتقای ظرفیت تحمل و مدارا، تامین یکپارچگی اجتماعی از طریق جامعه‌پذیری و تربیت فرزندان و ارائه الگوها و هنجارهای اخلاقی و رفتاری نقش‌سازنده‌ای ایفا می‌کند. همچنین آماده ساختن فرزندان برای پذیرفتن نقش‌های متعدد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی، زیست محیطی، خانوادگی، دینی و در نهایت نقش اجتماعی از کارکردهای خانواده محسوب می‌شوند. تمام موارد فوق تضمین‌کننده نقش اجتماعی خانواده و رابطه آن با سرمایه اجتماعی است (روحانی، ۱۳۹۰). در حقیقت سرمایه اجتماعی در بطن روابط متقابل اعضای خانواده نهفته است و عاملی در جهت رشد و پیشرفت اجتماعی و ارتقای سرمایه انسانی فرزندان است.

کلمن در تعریف سرمایه اجتماعی مرتبط با خانواده، به روابط اجتماعی درون و بیرون خانواده اشاره دارد؛ به این صورت که سرمایه اجتماعی در درون خانواده، در روابط بین اعضای خانواده به خصوص بین والدین و فرزندان تجلی پیدا می‌کند و سرمایه اجتماعی بیرون خانواده با شبکه اجتماعی خانواده در اجتماع و رابطه آن با سایر نهادهای اجتماعی ارتباط دارد (کلمن، ۱۹۸۸: نقل در مهدوی و ظهیری، ۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی خانواده در تقسیم‌بندی جزئی‌تری به چهار گروه سرمایه اجتماعی ساختاری درون و بیرون خانواده و سرمایه اجتماعی شناختی درون و بیرون خانواده تقسیم شده است. سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، به جنبه‌های قابل رؤیتی که در روابط غیررسمی و چهره به چهره درون خانواده وجود دارد،

^۱ Bourdieu

^۲ Coleman

اشاره می‌کند که شامل مؤلفه‌های تعاملات بین اعضای خانواده، تعداد فرزندان، حضور والدین در خانه و اشتغال پدر و مادر است. سرمایه اجتماعی که برای رشد و پیشرفت نوجوانان مهم است، منحصرأ در محدوده خانواده جای ندارد، بلکه می‌توان آن را در بیرون خانواده، در روابط اجتماعی والدین و در (شبکه) ارتباطات پدران و مادران با نهادها یافت (تاجبخش، ۱۳۸۵). در حقیقت روابط عینی و پیوندهای خارج از خانه، سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون خانواده محسوب می‌شود و شامل مؤلفه‌های تحرک و جابه‌جایی مکانی (جابه‌جایی خانه، جابه‌جایی مدرسه)، ارتباطات اجتماعی (رفت و آمد خانوادگی، عضویت فرد و والدین در نهادها و انجمن‌ها)، و فروبستگی بین نسلی است (غلامی کوتنایی و قربان نژاد شهرودی، ۱۳۹۳). تجلیات انتزاعی تر سرمایه اجتماعی از قبیل حمایت، روابط متقابل، اعتماد، هنجارها و ارزش‌ها در درون خانواده سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده محسوب می‌شود و شامل مؤلفه‌های سطح انتظارات والدین، آگاهی والدین، صمیمیت بین اعضای خانواده، اعتماد درون خانواده و حمایت خانواده است. در نهایت، سرمایه اجتماعی شناختی بیرون خانواده به اعتماد بیرون خانواده (تعمیم یافته)، همکاری و حمایت اجتماعی مربوط می‌شود (علیوردی‌نیا، شارع‌پور و ورمزیار، ۱۳۸۷). به‌طور کلی، مؤلفه‌هایی که از مجموع تعاریف و نظریات ذکر شده به عنوان شاخص‌های سرمایه اجتماعی خانواده مطرح شد، شامل تعاملات بین اعضای خانواده، تعداد فرزندان، حضور والدین در خانه و اشتغال پدر و مادر، ارتباطات اجتماعی، سطح انتظارات والدین، آگاهی والدین، صمیمیت بین اعضای خانواده، اعتماد درون خانواده، حمایت خانواده، همکاری و حمایت اجتماعی و استفاده از منابع و منافع مشترک آن است که در چهار بُعد سرمایه اجتماعی شامل: سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، ساختاری بیرون خانواده، شناختی درون خانواده و شناختی بیرون خانواده متجلی گشته است.

مفهوم سرمایه اجتماعی در دهه اخیر به طور فزاینده‌ای مرکز توجه پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع رسانی قرار گرفته است و از جنبه‌های گوناگون بدان پرداخته شده است. از سوی دیگر، سرمایه اجتماعی خانواده نیز موضوعی بوده است که از نقطه نظر کارشناسان مسائل تربیتی مغفول نمانده است، هرچند کمتر پژوهشی به پیوند سرمایه اجتماعی خانواده با موضوعات حوزه کتابداری و اطلاع رسانی پرداخته است. در ادامه برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی خانواده و فرزندان را معرفی می‌نمایم. تحلیل نتایج حاصل از پژوهش سامر^۱ و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد سطح ارتباط و اعتماد والدین، ایجاد مشارکت در خانواده و متعهد بودن والدین در قبال آموزش فرزندان می‌تواند از جمله

^۱. Sommer

عواملی باشند که سرمایه اجتماعی خانواده را گسترش بخشیده و باعث بهبود رسیدگی و توجه به فرزندان گردند. مطالعات پژوهشگران اثبات نموده است که سرمایه اجتماعی خانواده بر موفقیت فرزندان تأثیرگذار است. وو، تسانگ و مینگ^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه خود بر یک نمونه ۸۰۶ نفری از کودکان چینی، به بررسی این موضوع پرداختند که چگونه سرمایه اجتماعی و حمایت خانواده بر موفقیت تحصیلی کودکان اثرگذار است. دافر، پارسل و تروتمن^۲ (۲۰۱۳) به این موضوع پرداختند که سرمایه اجتماعی فرزندان از محیط مدرسه و خانواده ناشی می‌شود و سرمایه اتخاذ شده از هر دو بافت، دستاوردهایی به دنبال خواهد داشت. نتایج پژوهش آنان نشان داد که سرمایه اجتماعی خانواده دارای قدرت و نفوذ بیشتری نسبت به سرمایه اجتماعی اتخاذ شده از محیط مدرسه است. لائو و لی^۳ (۲۰۱۱) به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و سرمایه اجتماعی مدرسه با سلامت ذهنی کودک پرداختند. نتایج بررسی پرسشنامه‌های گردآوری شده از ۱۳۰۶ کودک کلاس ششم ابتدایی و والدین آنها نشان داد پیوندی بین درک کودک از تعاملات با والدین، همکلاسی‌ها و معلمان و سلامت ذهنی او وجود دارد.

پژوهش گویت و کونچاس^۴ (۲۰۰۲) با هدف بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانوادگی بر عادات خواندن دو گروه از مهاجرین ویتنامی و مکزیکی به آمریکا، مستقیماً به رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و خواندن فرزندان پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد دانش آموزان ویتنامی بیش از دانش آموزان مکزیکی مطالعه می‌کنند؛ زیرا آنان رابطه حمایتی و پیوستگی بیشتری با معلمانشان دارند، بنابراین می‌توان گفت عادات خانواده برای توضیح رفتار خواندن فرزندان کفایت نمی‌کند و این رفتار تحت تأثیر عوامل دیگر از جمله سرمایه اجتماعی و تعاملات در مدرسه است. نقش شرایط شغلی پدر و مادر در شکل‌دهی سرمایه اجتماعی فرزندان، در مطالعه پارسل و مناگان^۵ (۱۹۹۴) مورد بررسی قرار گرفت. این مطالعه که بر دستاوردهای شناختی و اجتماعی کودکان ۳ تا ۶ ساله صورت گرفته است، نشان داد درآمد پدر در شکل‌دهی به سرمایه اجتماعی فرزند نقش مثبتی دارد، در حالی که اشتغال مادر در سال‌های اولیه کودکی بر این نوع سرمایه اثری منفی بر جای خواهد گذاشت.

^۱. Wu, Tsang & Ming

^۲. Dufur, Parcel & Troutman

^۳. Lau & Li

^۴. Goyette & Conchas

^۵. Parcel & Menaghan

متون و پژوهش‌های حوزه سرمایه اجتماعی خانواده در داخل کشور به معضلات اجتماعی و نیز نقش آن در مسائل تحصیلی پرداخته است. از جمله این مطالعات، پژوهش غلامی کوتنایی و قربان نژاد شهرودی (۱۳۹۳) است که به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و اعتیاد به مواد مخدر جوانان شهرستان قائم شهر پرداختند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که بین سرمایه اجتماعی خانواده و ابعاد آن با اعتیاد به مواد مخدر رابطه معناداری وجود دارد و در بین ابعاد سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده بیشترین قدرت را داشته و به عبارتی قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده رفتار اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان بوده است. نازک تبار و ویسی (۱۳۹۳) در فراتحلیل یافته‌های پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه سرمایه اجتماعی خانواده به این نتیجه دست یافتند که از میان ابعاد متغیر سرمایه اجتماعی، ارتباط با اقوام، خویشاوندان و همسایگان و ارتباط با اولیا و مربیان مدرسه و متغیر موفقیت تحصیلی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و نیز ارتباط‌های برون خانوادگی (میزان حضور در مراسم گروهی و مذهبی) بر موفقیت تحصیلی تأثیر معنادار دارد. علیوردی‌نیا، شارع‌پور و ورمزیار (۱۳۸۷) در پژوهش خود به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری نوجوانان دختر و پسر پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده در بین پاسخگویان پسر بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را داشته است، در صورتی که سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را در بین پاسخگویان دختر نشان داده است. همچنین در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده، صمیمیت اعضای خانواده و حمایت اجتماعی، رابطه معناداری با بزهکاری پسران داشته است، در حالی که در بین پاسخگویان دختر، آگاهی والدین و عضویت آنان در نهادهای اجتماعی با رفتارهای بزهکارانه رابطه معناداری را نشان داده‌اند.

به طور کلی، نتایج مرور پیشینه نشان می‌دهد، برخلاف توجه به سرمایه اجتماعی در کلیه حوزه‌ها، هنوز پژوهشی در زمینه سرمایه اجتماعی و رابطه آن با خواندن فرزندان صورت نگرفته است. با توجه به آنچه ذکر شد هدف این پژوهش، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با رفتار خواندن فرزندان است. در این راستا پژوهش درصدد بررسی فرضیه‌های زیر است:

۱. سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده با میزان خواندن فرزندان رابطه دارد.
۲. سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون خانواده با میزان خواندن فرزندان رابطه دارد.
۳. سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده با میزان خواندن فرزندان رابطه دارد.
۴. سرمایه اجتماعی شناختی بیرون از خانواده با میزان خواندن فرزندان رابطه دارد.

روش پژوهش

روش این پژوهش توصیفی و پیمایشی، و جامعه آماری شامل والدین دانش آموزان مدارس غیر انتفاعی متوسطه اول فولادشهر (استان اصفهان) است. براساس جدول مورگان، نمونه ۳۰۰ نفری به روش نمونه‌گیری تصادفی تعیین شد که در نهایت ۲۷۴ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته بر مبنای پرسشنامه استفاده شده در پژوهش غلامی کوتنایی و قربان نژاد شهرودی (۱۳۹۳) که شامل ۳۴ گویه است، استفاده شد. گزینه‌های هر گویه بر روی طیف لیکرت توزیع و نمره مؤلفه‌های مقیاس محاسبه گردید و روایی پرسشنامه با استفاده از نظر کارشناسان مورد بررسی و تایید قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که نشانگر انسجام درونی و همسازی داخل گویه‌ها بود. متغیرهای مستقل این تحقیق، «سرمایه ساختاری درون خانواده، سرمایه ساختاری بیرون خانواده، سرمایه شناختی درون خانواده و سرمایه شناختی بیرون از خانواده» و متغیر وابسته، «میزان خواندن در نوجوانان» است. در نهایت داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS در سطح آمار توصیفی (توزیع فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون همبستگی اسپیرمن) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

تحلیل جمعیت‌شناختی نمونه مورد پژوهش نشان داد شرکت‌کنندگان در این پژوهش را ۱۷۱ نفر زن (۶۲.۴ درصد) و ۱۰۳ نفر مرد (۳.۶ درصد) تشکیل می‌دادند. ۰.۷ درصد در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال، ۴۲.۳ درصد در گروه سنی ۳۰-۴۰ سال، ۵۰.۴ درصد در گروه سنی ۴۰-۵۰ سال و ۶.۶ درصد در گروه سنی ۵۰-۶۰ سال بودند. توزیع نمونه برحسب میزان تحصیلات در شکل ۱ نمایش داده شده است:

شکل ۱. توزیع فراوانی میزان تحصیلات شرکت کنندگان

توصیف متغیرهای اصلی تحقیق نشان می‌دهد که در گویه مربوط به سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، نمره آزمون لیکرت ۳۸۶ از ۵ به دست آمد. بنابراین می‌توان گفت سطح سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده از حد متوسط بیشتر است. در رابطه با این گویه، بیشترین نمره لیکرت مربوط به صرف شام در داخل منزل با ۱۰۰۹ درصد خیلی کم و ۸۶۸۶ خیلی زیاد گزارش شده است. در گویه مربوط به سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون از خانواده، نمره حاصل از آزمون لیکرت ۳۰۵۱ از ۵ است که نشان دهنده سطح نسبتاً مطلوبی از این نوع سرمایه در خانواده است. در مؤلفه‌های مرتبط با این گویه، ۱۰۴۸ درصد از پاسخگویان خیلی کم و ۳۴۰۴ درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، بیشترین درصد فراوانی را در ارتباط با شرکت والدین در جلسات (فرهنگی، اجتماعی و...) گزارش دادند. در گویه مربوط به سرمایه شناختی بیرون از خانواده، با توجه به این که نمره آزمون لیکرت ۴۰۰۴ از ۵ به دست آمد، قابل استنباط است که سرمایه شناختی بیرون از خانواده در سطح بسیار مطلوبی قرار دارد. در این بعد از سرمایه شناختی نیز ۶۰۹۸ درصد از پاسخگویان خیلی کم و ۴۷۰۷۹ درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، بیشترین درصد فراوانی اعتماد به خویشاوندان برای سپردن کلید خانه به آن‌ها را گزارش دادند. چهارمین متغیر مورد بررسی پژوهش، متغیر سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده است که نمره کلی آزمون لیکرت در این بعد برابر با ۴۰۳۳۵ بود. در این بعد از سرمایه اجتماعی ۲۰۵۵ درصد پاسخگویان خیلی کم، ۰۰۳۶ درصد پاسخگویان کم، ۱۰۴۵ درصد پاسخگویان تا حدودی، ۲۳۰۷۲ درصد زیاد و ۷۱۰۱۶ درصد خیلی زیاد به انتظارات والدین از فرزندان در رابطه با انجام ندادن برخی از رفتارهایی که به سلامت خود و جامعه ضرر می‌رساند (مثل

مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و ...) گزارش نمودند. در رابطه با همین متغیر، گویۀ اعتماد به برادر و خواهر با نمره لیکرت ۳۸۶ کمترین نمره را به خود اختصاص داد.

به منظور تعیین رابطه بین متغیر خواندن با مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده، از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. جدول شماره ۱ حاصل آزمون یاد شده است:

میزان خواندن			ابعاد سرمایه اجتماعی خانواده
ضریب همبستگی	فراوانی	سطح معنی داری	
۰/۳۲۵	۲۷۴	۰۰۰	سرمایه اجتماعی شناختی درون
-۰/۱۱۷	۲۷۴	۰۰۶	سرمایه اجتماعی شناختی بیرون
۰/۲۹۳	۲۷۴	۰۰۰	سرمایه اجتماعی ساختاری درون
۰/۲۱۶	۲۷۴	۰۰۰	سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون

جدول ۱. ضریب همبستگی اسپیرمن

با توجه به نتیجه حاصل از آزمون همبستگی، در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ بین سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده و خواندن رابطه معناداری وجود دارد (sig.=۰.۰۰۰). مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن نیز برابر با ۰/۲۱۶ است که حاکی از رابطه‌ای مثبت و معنادار بین این دو متغیر است؛ به عبارت دیگر، افزایش سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده، میزان خواندن بالایی را پیش بینی خواهد نمود. دومین متغیر مورد بررسی در پژوهش، مربوط به سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون خانواده است که نتایج به دست آمده از ماتریس همبستگی اسپیرمن نشان داد رابطه بین متغیر سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون خانواده و خواندن رابطه‌ای مثبت و معنادار است و با افزایش سرمایه ساختاری بیرون خانواده، میزان خواندن نیز بالا خواهد بود (sig.=۰.۰۰۰≤۰/۰۵). در رابطه با متغیر سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده با توجه به نتیجه به دست آمده از جدول ماتریس همبستگی، با اطمینان ۰/۹۹ درصد در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ بین سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده و میزان مطالعه نوجوانان، رابطه معنادار وجود دارد (sig=۰/۰۰۰)؛ بدین معنی که افزایش میزان سرمایه اجتماعی خانواده میزان خواندن بالایی را در نوجوانان نشان خواهد داد. در نهایت، مقدار P-value در رابطه با متغیر سرمایه اجتماعی شناختی بیرون از خانواده نشان داد که ارتباط معنادار بین سرمایه شناختی بیرون از خانواده و میزان مطالعه نوجوانان وجود ندارد (Sig=.۰۶۶).

نتیجه‌گیری

سرمایه اجتماعی خانواده بر انجام برخی کنش‌ها در فرزندان تأثیرگذار است. همسو با نتایج پژوهش‌های وو، تسانگ و مینگ (۲۰۱۴) و گویت و کونچاس (۲۰۰۲) با توجه به نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی خانواده به‌عنوان نخستین عامل اثرگذار بر رفتار نوجوانان از جمله میزان خواندن، این پژوهش به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و میزان خواندن نوجوانان پرداخت. تحلیل داده‌های این پژوهش نشان داد بین برخی از ابعاد سرمایه اجتماعی خانواده و دستاوردهای خواندن فرزندان رابطه معناداری وجود دارد. در بعد سرمایه اجتماعی درون خانواده در دو بخش ساختاری و شناختی با میزان خواندن نوجوانان رابطه معنادار وجود داشت، در حالی که در بعد سرمایه اجتماعی بیرون خانواده، تنها در بخش ساختاری رابطه معنادار با متغیر خواندن مشاهده شد. در واقع، با وجود این که سرمایه شناختی بیرون از خانواده در سطح مطلوبی قرار داشت، نتایج این پژوهش بیانگر این مطلب بود که بین سرمایه اجتماعی شناختی بیرون از خانواده و میزان خواندن نوجوانان ارتباط معناداری وجود ندارد. این یافته در تضاد با نتایج پژوهش گویت و کونچاس (۲۰۰۵) است که در بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانوادگی بر عادات خواندن دانش‌آموزان به این نتیجه رسیدند که میزان خواندن دانش‌آموزانی که از رابطه حمایتی و پیوستگی بیشتری با معلمان‌شان برخوردارند، بیش از سایر دانش‌آموزانی است که از این مؤلفه برخوردار نیستند. یکی از دلایل عدم پذیرش فرضیه مذکور را می‌توان به جامعه غیربومی پژوهش ارتباط داد، به طوری که اغلب پاسخگویان از نقاط مختلف به فولادشهر مهاجرت نموده و در نتیجه، سطح بالایی از اعتماد و شناخت را با خویشاوندان، همسایگان و... نمی‌توان انتظار داشت.

در ارتباط با سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون از خانواده، نتایج به دست آمده از ماتریس همبستگی اسپیرمن نشان داد رابطه بین متغیر سرمایه ساختاری بیرون از خانواده و خواندن رابطه‌ای مثبت و معنادار است و با بالا رفتن میزان سرمایه ساختاری بیرون خانواده، میزان خواندن نیز افزایش می‌یابد. این نتایج با یافته‌های پژوهش نازک تبار و ویسی (۱۳۹۳) که به ارتباط مثبت و معنادار متغیرهای سرمایه اجتماعی از جمله ارتباط با اقوام، خویشاوندان، همسایگان و اولیا و مربیان مدرسه با میزان موفقیت تحصیلی آنها اشاره داشته، همسو است. قابل ذکر است لائو و لی (۲۰۱۱) نیز به تأثیر مثبت ارتباطات کودک با همکلاسی‌ها و معلمان بر میزان سلامت ذهنی او پرداخته‌اند. در واقع در بحث خواندن نوجوانان، مشارکت و ارتباط با دوستان، معلمان و سایر افراد اجتماع را می‌توان عامل مؤثری بر افزایش رفتارهای مثبت خواندن کودک دانست.

سرمایه شناختی درون خانواده، بعد دیگری از سرمایه اجتماعی خانواده است که در این پژوهش به بررسی رابطه آن با میزان خواندن نوجوانان پرداخته شد. نتایج حاکی از آن است که سطح سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده در سطح بسیار مطلوبی است و نمره کسب شده در آزمون لیکرت از سایر ابعاد مورد بررسی در سطح بالاتری قرار دارد. همچنین بین سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده و میزان خواندن نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد. همان طور که نتایج حاصل از پژوهش سامر و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد که سطح ارتباط و اعتماد والدین، ایجاد مشارکت در خانواده و متعهد بودن والدین در میان فرزندان منجر به افزایش سرمایه اجتماعی خانواده و در نتیجه ارتقاء سطح رسیدگی و توجه به فرزندان می‌شود، نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد که بین «سرمایه اجتماعی درون خانواده در دو بعد شناختی و ساختاری» و میزان خواندن نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد. تسانگ و مینگ (۲۰۱۴) نیز در پژوهش خود به تأثیر مثبت رابطه میان سرمایه اجتماعی و حمایت خانواده بر میزان موفقیت تحصیلی کودکان دست یافتند. همچنین غلامی و قربانی نژاد (۱۳۹۳) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند، به هر میزان که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده از سطح بالایی برخوردار باشد، رفتار اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان کاهش می‌یابد. نتایج پژوهش حاضر در توافق با نتایج پژوهش‌های مطرح شده است. به این ترتیب همراهی و مداخله والدین، مشارکت و متعهد بودن آنان در رابطه با رفتارهای مرتبط با خواندن فرزند را می‌توان تأثیرگذار بر رفتار خواندن آنان دانست. در بخش سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده نتایج پژوهش نشان داد که سطح سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده از حد متوسط بیشتر است و بین سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده با میزان خواندن فرزندان ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه مذکور، همسو با نتایج پارسل و مناگان (۱۹۹۴) است که به بررسی نقش شرایط شغلی پدر و مادر بر دستاوردهای شناختی و اجتماعی کودکان پرداخته‌اند. علاوه بر این، لائو و لی (۲۰۱۱) در بخشی از پژوهش خود به پیوند میان درک کودک از تعاملات با والدین و سلامت ذهنی او اشاره نموده‌اند.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر و نقش سرمایه اجتماعی خانواده بر ابعاد مختلف زندگی فرزندان، همچنین ضرورت و اهمیت خواندن و تأثیر آن بر پیشبرد اهداف مختلف، تقویت سرمایه اجتماعی خانواده می‌تواند سبب نهادینه شدن رفتار و عادات خواندن در فرزندان، و استمرار این امر در دوران بزرگسالی فرد شود.

منابع

- تاجبخش، کیان (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.
- روحانی، حسن (۱۳۹۰)، «سرمایه خانواده، سنگ بنای سرمایه اجتماعی»، فصلنامه راهبرد، ۱۹(۵۹)، صص ۷-۴۶.
- علیوردی نیا، اکبر و محمود شارع پور و مهدی ورمزیار (۱۳۸۷)، «سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری»، پژوهش زنان، ۶(۲)، صص ۱۰۷-۱۳۲.
- غلامی کوتنایی، کوروش و یدالله قربان‌نژاد شهرودی (۱۳۹۳)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر اعتیاد جوانان (شهر قائم شهر)»، دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۲ (۴)، صص ۱۱۵-۱۳۹.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشرنی.
- معمارزاده، غلامرضا و محمد عطایی و احمد اکبری (۱۳۸۸)، «بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر بهبود عملکرد کارکنان»، مجله مدیریت توسعه و تحول، شماره ۳، صص ۱۵-۹.
- مهدوی، سیدمحمد صادق و هوشنگ ظهیری (۱۳۹۰)، «نقش سرمایه اجتماعی درون خانواده بر سبک‌های اجتماعی شدن فرزندان». مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۳(۳)، صص ۵۱-۶۴.
- نازک‌تبار، حسین و رضا ویسی (۱۳۹۳)، «واکاوی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با تحصیل فرزندان»، مدیریت فرایند و توسعه، شماره ۶۸-۶۹، صص ۱۲۴-۱۴۹.
- Dufur, M. J. & T. L. Parcel & K. P. Troutman (۲۰۱۳), "Does capital at home matter more than capital at school? Social capital effects on academic achievement", *Research in Social Stratification and Mobility*, ۳۱, pp. ۱-۲۱.
- Goyette, K. A. & G. Q. Conchas (۲۰۰۲), "Family And Non-Family Roots Of Social Capital Among Vietnamese And Mexican American Children", *Schooling and Social Capital in Diverse Cultures (Research in the Sociology of Education, Volume ۱۲)*, pp. ۴۱ - ۷۲.
- Lau, M. & W. Li (۲۰۱۱), "The extent of family and school social capital promoting positive subjective well-being among primary school children in Shenzhen, China", *Children and Youth Services Review*, ۳۳(۹), pp. ۱۰۷۳-۱۰۸۲.
- Parcel, T.L. & E. G. Menaghan (۱۹۹۴), "Early Parental Work, Family Social Capital, and Early Childhood Outcomes", *American Journal of Sociology*, ۹۹(۴), pp. ۹۷۲-۱۰۰۹.
- Sommer, T. E., et all. (۲۰۱۶), "Promoting Parents' Social Capital to Increase Children's Attendance in Head Start: Evidence From an Experimental Intervention", *Journal of Research on Educational Effectiveness*. pp. ۱-۳۵.

Wu, Q. & B. Tsang & H. Ming (۲۰۱۴), "Social Capital, Family Support, Resilience and Educational Outcomes of Chinese Migrant Children", *Br J Soc Work*, ۴۴ (۳), pp. ۶۳۶-۶۵۶.

